

Udstilling på Nysted bibliotek november 2020

Søren W. Rasmussen

Trædrejeren i Krattet.

Skovstræde 22, 4891 Toreby L.

Tlf.: 3616 2259, Mail: swr@seqtools.dk

1. Introduktion

1. Min baggrund - Fra genetiker til Trædrejer
2. Udstillings formål - At give en introduktion til trædrejning

2. Maskiner og redskaber

1. Drejebænk, Drejestål, Bænksliber
2. Undervisning. Youtube, kurser

3. Træ til drejning

1. Grønt træ
2. Tørt træ
3. Tørring af grønt træ
4. Grovdrejning
5. Færdigdrejning
6. Slibning
7. Overfladebehandling

4. Eksempler på mine arbejder

1. Valnød: Grovdrejet, Færdigdrejet
2. Taks, Emne, Grovdrejet, Færdigdrejet
3. Elm, Færdigdrejet
4. Rødeg, Grovdrejet, Færdigdrejet, Røget
5. Æble, Færdigdrejet
6. Kirsebær, Grovdrejet

5. Køb af skåle

1. Personlig henvendelse i værkstedet
2. Aftale på telefon: 3616 2259
3. Aftale ved mail til: swr@seqtools.dk
4. Pris og træsort i bunden af færdige skåle
5. Filosofiske overvejelser

6. Hjemmeside - krattet.dk

1. Om mange aspekter af trædrejning
2. Om rottebekæmpelse

VALNØD

TAKS

ÆBLE

ELM

RØD EG
"røget"

KIRSEBÆR

VALNØD

TAKS

ÆBLE

ELM

RØD EG

KIRSEBÆR

1. Introduktion - fra Genetiker til Trædrejer

Min uddannelse og baggrund ligger meget langt fra trædrejning. Jeg er naturvidenskabeligt uddannet på Københavns Universitet i 1973 med genetik som speciale. Siden har jeg arbejdet på Carlsberg Laboratorium og hos H. Lundbeck, begge steder med grundvidenskabelige opgaver som elektronmikroskopiske undersøgelser af meiotiske celler, dna sekventering og senest med udvikling af computerprogrammer til analyse af dna og proteinsekvenser.

Man kan derfor næppe have en baggrund, som er længere fra drejning af træskåle. Jeg var dog ikke helt uforberedt, idet jeg som dreng arbejdede en del på min farfars gamle drejebænk. Efter min pensionering besluttede jeg i 2013 - nogle år efter vores immigration fra København til Lolland, at undersøge om min ungdoms interesse for trædrejning stadig var levende og anskaffede mig en lille trædrejebænk (JET 2112 VS).

Det viste sig hurtigt, at det var en god beslutning dels takket være resterne af min barndoms drejerier dels og ikke mindst youtube.com, en uvurderlig kilde til oplysninger om alt mellem himmel og jord, herunder om alle aspekter af trædrejningens ædle kunst.

Efter en del begyndervanskeligheder - ikke mindst med slibning af drejestålene - samt med venlig assistance fra skovfogeden på Krenkerup, lykkedes det mig, efter en del forsøg samt mange timers youtube "studier" at fremstille de første skåle af det fuglekirsebærtræ, jeg fik lov til at fælde i skoven bag vores hus i Krattet.

Hvordan det senere er gået, kan du se på de udstillede skåle, både de helt færdige, men også på de udstillede skåle, som stadig mangler at blive gjort færdige.

Jeg håber, at jeg med denne udstilling kan inspirere andre til at forsøge sig med den ædle kunst, at dreje skåle af træ. Hvis du lyst til undersøge sagen lidt nærmere, er du altid velkommen på mit værksted i Krattet til en snak om trædrejning. Og selvom jeg endnu er *meget* langt fra at være ekspert, har jeg i de 7 år, der efterhånden er gået siden mine første forsøg, samlet en del erfaringer med de forskellige maskiner, der udover selve drejebænken er nødvendige for at opnå et tilfredsstillende resultat..

Det var for eksempel en overraskelse for mig, at opdage, at en velegnet slibemaskine til drejestålene er omtrent lige så vigtig som drejebænken. Så inden du har hele udstyret på plads, har du formentlig investeret en del mere end det, du brugte til at købe drejebænken.

Men når det hele er på plads, vil du opdage, at du har fået dig en hobby, der giver dig lang flere glæder end skuffelser, når du står med de perfekte drejede træskål i hånden.

2. Maskiner og redskaber

Det siger sig selv, at det man først overvejer, når man planlægger en karriere som trædrejer, er at anskaffe en drejebænk. Markedet er i dag meget stort og det samme er springet fra den billigste model til deluxe bænken med "hollandsk udtræk og båthorn".

Det er imidlertid her vigtigt at gøre sig klart, at noget af det mest imponerende drejearbejde er frembragt på pedaldrevne trædrejebænke for flere hundrede år siden. Husk derfor på, at drejebænkens primære funktion er, at få et træstykke til at rotere. Resten bliver først af betydning på et langt senere tidspunkt.

Med det i baghovedet er der i dag mange muligheder for, med en begrænset investering, at købe en drejebænk, der opfylder det første krav, nemlig at få træstykket til at rotere.

Mine første arbejder som dreng blev lavet med hjælp af min fars hjemmelavede drejebænk med diverse gamle modificerede stemmejern, file mv som drejestål. Så også her skal man ikke miste modet, når man opdager at et moderne HSS M42 drejestål koster mange hundrede kroner. Man kan sagtens klare sig med mindre - og langt billigere stål. Hvis - selvfølgelig - ikke ens ambition at starte med at dreje kæmpeskål af hårdt ege- eller takstræ.

Drejestålene skal naturligvis være skarpe så en eller anden form for slibemaskine er nødvendig. Men også her gælder, at man kan komme langt med en almindelig bænksliber fra H. Nyborg. Det er ikke nødvendigt, at investere i en langsomtkørende bænksliber med to kostbare CBN sten, hvor prisen nemt lander på adskillige tusinde kroner. Mindre kan sagtens gøre det - i begyndelsen.

Summen af disse råd til begyndere er derfor: Start i det små med overkommelige projekter, der kan udføres med begrænset udstyr - og lad udstyret vokse med interessen og ambitionerne.

Et sidste punkt i denne introduktion til en kommende trædrejer er STØV. Hvordan man end vender og drejer det, støver trædrejning med efterfølgende slibning med sandpapir en del. Og hvis dit kommende værksted befinder sig indendørs, vil støvet uvægerlig i løbet af kort tid fordele sig i hele huset. Man når imidlertid langt med en almindelig støvsuger, hvis man opsamler støvet så nær som muligt det sted, hvor det frembringes.

Men før eller siden ender man - eller nogen, der står en nær - med at ønske sig et lidt mere potent udsugningsanlæg. Men igen: Et billigt udsugningsanlæg fra H. Nyborg kan i mange tilfælde løse opgaven uden at man bliver ruineret.

3. Træ til drejning

Og så står man dér med alt på plads klar til at starte drejebænken. Der mangler nu kun én ting nemlig: Træet. Hvor får man træet fra? og hvilken træsort er det bedst at starte med?

Mine egne første skåle stammer fra en kæmpestort Fuglekirsebær, som stod i Krenkerups skov 50 meter fra vores hus i Krattet. Jeg fik lov til fælde træet af skovfogeden, hvilket jeg klarede selv (har nogen erfaring i træfældning fra skovning af bøge og aske brænde til vores brændeovn).

En Advarsel: *Træfældning er noget, man skal tage meget seriøst. Der sker flere dødsfald om året på grund af overoptimistiske personers fumlen med kædesave og mangel på respekt for faldendegrene og træstammer. Et sekunds uopmærksomhed er nok til at komme rigtig galt af sted med en sløv kædesav eller et oversavet træ, som ikke helt falder som planlagt. Så hvis du er det mindste i tvivl, så overlad fældningen til en professionel skovarbejder, der ved, hvad han har med at gøre.*

Mit fuglekirsebærtræ blev skåret i stykker, der passede i længde med drejebænkens frihøjde (pinolhøjden). For de fleste mindre drejebænke er det maksimalt 300 mm, af hvilket der kan drejes en skål på 200-250 mm. Stykkerne blev flækket på langs og lagt til tørre udendørs.

Det viste sig hurtigt, at det var en dårlig ide: "Normalt" træ tørrer med ca 25 mm per år fra barklaget mod centrum. Men *meget* hurtigere fra det oversavede endetræ. Det resulterer uvægerligt i revner - i massevis. Og skåle med revner er ikke så godt.

Her vil jeg henvise til de afsnit på hjemmesiden, der beskæftiger sig med tørring af vådt/grønt træ. Du vil opdage, at det er en videnskab for sig selv, at tørre grønt træ uden at der opstår revner under tørringen.

En bedre løsning når man er "nybegynder", er at finde/tiltuse sig noget tørt træ til at starte med, mens man venter på, at det grønne, friskfældede træ tørrer (1 - 2 år). En anden - og bedre - løsning er, at grovdreje det friske træ så hurtigt som muligt efter fældningen med 25 mm tykke sider og bund, *inden* man lader det tørre under kontrollerede betingelser.

Flere af de udstillede skåle er kun grovdrejede og tørrede, så man også får et indtryk af dette trin på vejen mod den perfekte skål.

Jeg vil endelig henlede opmærksomheden på, at min hjemmeside indeholder detaljerede beskrivelser om grovdrejning og beskriver en række metoder til reparation af forskellige revner og andre fejl i træet.

4. Eksempler på mine arbejder

Der er på udstillingen vist skåle af 6 forskellige træsorter - alle fra træer, der har groet på Lolland og som illustrerer forskellene mellem de forskellige træsorter. De viser også, at man ikke behøver, at bruge eksotiske træsorter for at fremstille smukke skåle. Som man kan forvise sig om, er der meget stor variation i både farve og åretegning mellem skålene af de 6 lokale træsorter.

Jeg har også i flere af skålene udnyttet effekten af svampeangreb på træets struktur til at vise, hvordan veddet nedbrydes af skovbundens svampe. Ind imellem har det gjort drejearbejdet ret besværligt, idet svampeangrebene har gjort de angrebne dele af veddet bløde og dermed vanskeligt at dreje og slibe. Det har krævet udvikling af specielle metoder for at håndtere det delvis nedbrudte træ.

Flere af de udstillede skåle er både vist i en grovdrejet version efter tørring af træet, og som færdige, slebne og overfladebehandlede skåle for at give et indtryk af, hvordan drejeprocessen forløber.

Flere af de tilsyneladende helt færdige skåle mangler stadig, at få bunden drejet, slebet og signeret. Det er ikke helt tilfældigt. Det er nemlig således, at færdigdrejning af skålens bund samtidig betyder, at enhver viderebearbejdning af skålen i drejebænken er udelukket idet det "håndtag" den udrejede bund udgør, dermed fjernes. Det er således en god ide, at være helt sikker på, at skålen virkelig er helt færdig før bunden drejes og slibes.

Er træet ikke helt tørt efter færdigdrejning i værkstedet, da det blev anbragt i stuen, er det ikke ualmindeligt, at den cirkulære færdigdrejede skål ved lavere luftfugtighed antager en svagt oval facon som måske behøver lidt efterbearbejdning. De 6 træsorter jeg har valgt til denne udstilling omfatter:

Valnød fra et vindfældet valnøddetræ fra Bramsløkke gods.

Taks fra et 100 år gammelt takstræ fra Krenkerup gods.

Elm fra et træ, der for flere år siden blev fældet i Frostrupskoven.

Rødeg fra et træ i en af Ålholms skove.

Æble fra en oprydning/beskæring af træerne i vores nabos æblehave.

Kirsebær: Enkelte skåle der indtil videre kun er grovdrejet.

5. Køb af skåle

De udstillede skåle er ikke til salg under udstillingen. Hvis du vil have en ide om pris og træsort, er de fleste af de færdige skåle mærket i bunden med disse oplysninger, mens de ufærdige ikke er til salg endnu.

Hvis du vil købe en af mine skåle, må du henvende dig til mig enten under udstillingen eller aftale et besøg i værkstedet og selv hente skålen efter udstillingen.

Fremstilling af drejede træskåle er en personlig proces og er - i langt de fleste tilfælde - en stor tilfredsstillelse, når man står med den færdige skål i hånden efter flere måneders spændt forventning - og skålen er helt perfekt.

Jeg antager, at andre, der beskæftiger sig med noget, der nærmer sig kunst, har samme forhold til det færdige resultat. Lidt højtravende måske; men der ligger lidt mere end blot en "skål af træ" i det færdige resultat, der ligger måske også lidt af mig selv og min fascination af træets liv og død.

I en tid som vores, hvor alt helst skal gå hurtigt, automatisk, være 3d-printet - eller i det mindste komme ud af en eller anden maskine, mener jeg at gammeldags håndværk repræsenterer en lidt anden tilgang til tingene.

Dét, at en levende person har haft tingene i hånden, har overvejet om siderne på skålen skulle være rette eller buede, vurderet hvordan træklodsens åretegning bedst vil komme til sin ret, ja, dét vil det være svært, at få en maskine til at gøre.

Derfor, skal du bruge en skål, så køb en af plastik, som vil opfylde sin mission til perfektion. Vil du derimod have en levende genstand, som har sin egen historie, som er rar at holde på, og som endda kan bruges ved festlige lejligheder, ja, så er det måske en af mine skåle du søger efter.

Du er så sikker på, at du er den eneste i verden, der har netop dén skål med dens specielle form og åretegninger. Og hvis du besøger mig, kan du endda få at vide, hvor i skoven træet til skålen stod.

6. Hjemmesiden på Krattet.dk

Hjemmesiden blev oprettet omtrent samtidig med mit køb af den første drejebænk i 2014 og var egentlig tænkt som en art notes-/dagbog for min nye karriere som trædrejer, hvor jeg samlede de erfaringer, jeg opsamlede undervejs - både de gode og de dårlige.

Som naturvidenskabelig forsker med mere end 100 publikationer i bagagen har det altid været naturligt efter afslutning af et projekt/undersøgelse, at samle data og konklusioner i en artikel, som derefter blev publiceret i et passende tidsskrift. Den viden og de erfaringer, der kun når til din egen skrivebordsskuffe, er jo ikke til megen glæde for andre end dig selv

I dag er hjemmesiden på krattet.dk vokset til mere end 2.000 sider med 1.500 illustrationer af en lang række beskrivelser af mine anstrengelser for at fremstille smukke skåle af træ.

Vi bor i Krattet på Lolland med Saksøbing å i baghaven og skove hele vejen rundt. Samtidig er vi meget fugleinteresserede og fodrer fuglene hele året på fuglebrættet uden for vores spisestuevindue. Derfor har hjemmesiden for et par år siden fået en mindre underafdeling, der handler om vores bestræbelser på at fodre de vilde fugle i haven uden samtidig at blive oversvømmet af rotter - som desværre også sætter stor pris på mejsekugler og solsikkefrø.

At der heldigvis er andre end mig selv, der er interesserede i hjemmesiden bekræftes af, at hjemmesiden i dag har været besøgt af mere end 52.000 personer, siden den blev oprettet i 2014.

Så hvis du er i besiddelse af en computer og er interesseret enten i trædrejning eller i rottebekæmpelse - eller i begge dele - ja, så er du velkommen til at tilbringe nogle timer med at læse om mine erfaringer.

Det kunne måske forhindre dig i at begå nogle af de samme fejltagelser, som jeg har bandet over i tidens løb

Og er du blevet inspireret, mens du har kikket på mine forsøg som trædrejer - måske så meget, at du selv har fået lyst til at starte, er du meget velkommen til at kontakte mig for en snak om træ og trædrejning. Ring eller skriv for at aftale et besøg i mit værksted i Krattet.

Trædrejeren i Krattet

